

МАТЮША І. К.,
м. Чернігів

ДЖЕРЕЛА Й ЧИННИКИ ДУХОВНОСТІ

У психологічному плані дух - продукт мислення й почуття, волі й характеру. І як продукт вищого начала, абсолютної чистоти правди і справедливості, що відходить від Божої волі, так і продукт діяльності головного мозку, що відходить від людини, від історичного розвитку дійсності, дух має зберігати свою гармонійність, тобто повну узгодженість з Божою силою і благодаттю, об'єктивно діючими законами розвитку природи, суспільства і людського мислення. Між тим ця гармонія ідеалістичного і матеріалістичного у підходах до розуміння законів розвитку оточуючої дійсності різко порушилась, що призвело, зокрема, до того, що у людини яскраво виявляється індивідуалізм, егоїзм, суб'єктивізм, психологізм та інші соціальні якості в їх негативному виявленні, які, на жаль, сьогодні домінують у духовному світогляді багатьох людей.

Більше того, за часів панування більшовицької тиранії в колишній радянській імперії і зловіщих експериментів над людьми у фашистській Німеччині розпочався процес інтенсивної деградації духовності у людей. Відкидається совість як один з найважливіших факторів духовності у колишній фашистській Німеччині, засуджена релігія, церква і мораль, відкинуті традиційні моральні норми і характерні їм співчуття та милосердя, чуйність і доброзичливість у колишній радянській імперії. Були оголошені нові норми революційної моралі, яка немов би забезпечує поступ до світлого майбутнього.

Цим самим владі вдалося встановити всенародну підозрілість, спонукати людей в ім'я ілюзорної боротьби за справедливість і світле майбутнє, робити нечувані підлоги. Звуження моральних норм і емоційних почуттів сприяло виробленню у людей переляку, підозрілості, доносництва. В ході різних судилищ їм вдалося встановити, що в екстремальних ситуаціях не кожна людина спроможна зберігати порядність і неухильне дотримання норм моральної поведінки, протистояти аморальним інстинктам. Тому робився шалений тиск на те, щоб звузити емоційне життя людей до раніш небачених меж. Тим самим функції емоцій, які є сигналами між побажаннями людей і реальним буттям, стали інтенсивно руйнуватись. Непорядність і жлобство, які є головними стресорами для нормальних людей, вводились в ранг державних достоїнств. На поверхню політичного життя й ділової активності почали підніматися висуванці, аморальні спритники, вірнопіддані прислужники. Суспільство почало помітно деградувати і результатом цього ще відчутніше проявлялись роздратованість, злість, матерщина, ненависть один до одного, показна покірність. Це все породжувало сумні наслідки. Окремі люди намагалися заховатися за ілюзіями алкоголізму, наркоманії, сексоманії. Але цього вистачає ненадовго. Розплата настає знову ж у вигляді зневіри, втоми, озлобленості, апатії, проявів фанатизму, садизму, які ведуть або до мафіозних зв'язків, корупції, агресивної злочинності і бандитизму, або до душевних хвороб, а то і до самогубства.

Таким чином, настав відповідальний в історії нашого народу час, коли вкрай необхідно повністю відновити традиційну нашу самосвідомість, очистити її від бездуховності, нехарактерних для нас рис і всього шкідливого, аморального.

Думається, що виходити тут треба з ретельного аналізу всієї духовної культури нашого народу в минулому, вибрати все найкраще з минулого і з врахуванням перспектив освітнього і

культурного розвитку всієї нації і держави створити чіткий образ духовного ідеалу, конкретно сформулювати мету, визначити шляхи реалізації духовного виховання сучасної молоді в національній школі. Ми вважаємо, що пріоритетним напрямком у вихованні духовності має сьогодні стояти моральний ідеал, як стрижнева основа духовного ідеалу, започаткований у психолого-педагогічних працях нашого співвітчизника професора Григорія Ващенко та видатного мислителя Василя Сухомлинського. Моральний ідеал вони розуміють як образ ідеальної людини, на який має орієнтуватися педагог, виховуючи молоде покоління сьогодні. Від того, як розв'язується проблема морального ідеалу у значенні мети, що виступає як еталон високої, моральності справжньої людини, залежить успішне розв'язання таких важливих питань, як система освіти, зміст і методи навчання й виховання в сучасній школі, бо вони, власне, впливають і обумовлюються нею.

Щоправда, за моральні ідеали йде невинна боротьба в суспільному житті, яка не припиняється й досі. Особливо вона посилилася у наш час, коли в світі відбувається переоцінка всіх духовних і культурних цінностей. Тому питання правильного розуміння духовності людини з точки зору вимог сучасного життя має обов'язково передбачити знання мети життя. Людина, яка не знає, навіщо вона живе і заради чого призначене її життя тут, на землі, є часто невпевненою і нещасливою. Отож, найвища культура, яка допомагає людині правильно зорієнтуватися їй в житті, - це висока духовність. І основним джерелом, звідки впливають характерні риси і ознаки духовно багатой людини, є книги Святого Письма. Вони втілюють в собі християнський ідеал, звідки впливають справжні загальнолюдські духовні цінності, що впродовж віків збагачувалися кожним народом. До цих цінностей належить моральний закон творення добра і боротьба зі злом, шукання правди і захист справедливості в суспільному житті, що спирається на любов, правду і красу. Вчення християнства про безсмертність людської душі дає правильне спрямування людському життю. Ось чому християнський ідеал покладено в основу виховних систем різних європейських народів. Звичайно, кожна з цих систем має свої національні особливості, обумовлені природничими, історичними, регіональними умовами, але в основі всіх цих систем лежить християнський дух. Це підтвердив у своїх працях проф. Г. Ващенко, який зробив аналіз християнського ідеалу в методологічному й науковому плані. Важливими чинниками християнського духовного ідеалу він особливо виділив: євангельський духовний

ідеал як основу християнського виховного ідеалу в його історичних і національних формах; загальноєвропейський християнський духовний ідеал, властивий духовній культурі багатьох європейських народів, український християнський ідеал, властивий духовній культурі нашого народу.

Ісус Христос - основоположник християнства, наріжний камінь, духовний ідеал християнської моралі. Тому тільки побудований на основі християнства світогляд людини може вивести її на шлях служіння високій меті - Богові і своїй нації. Богові - як абсолютній чистій Правді, Красі, Любові і Справедливості, а нації - як реальній земній спільності, в якій ці абсолютні цінності мають особливо активно виявлятися. Отож, у зміст духовного виховання української молоді треба покласти сьогодні ідеал служіння Богові і Україні. Тому необхідно відродити на державному рівні християнську релігію, зробити її основним чинником виховання духовності в учнівської молоді, залучити українську православну церкву й українське духовенство до активної діяльності у сучасній національній школі.

Для поліпшення виховання духовності у школярів уже сьогодні можна орієнтовно передбачити впровадження в практику роботи національної школи такі виховні пріоритети:

- у навчальних програмах, підручниках і посібниках з гуманітарних предметів (історія України, рідна мова і література, історія національної культури й мистецтва) передбачити вивчення в національній школі вибраних місць з Біблії (чотири духовних Закони), глибше й повніше розкривати на уроках і в позанавчальний час місце і значення християнства, історичну роль і високе моральне обличчя основоположника християнської релігії - Ісуса Христа, сповнене Святим Духом, показувати унікальність його як геніальної історичної особи, що втілює в собі безмежну любов до людей і спасає їх грішні душі від зла, насильства й несправедливості високою своєю духовністю і християнським вченням, зафіксованим у книгах Святого Письма старого й нового заповіту;

- на виховних годинах у старших класах проводити бесіди на духовні теми, в яких показувати історичну роль православної церкви, прогресивного духовенства, проповідницької діяльності духовно освічених людей, у поширенні серед народу духовних знань, звичаїв і обрядів, історичних традицій, пов'язаних з життям людини по-християнськи. В середніх і старших класах передбачити проведення духовних читань, диспутів та зустрічей з відомими діячами української православної церкви, іншими духовними працівниками. Етичні бесіди з питань моральності,

«сократівські» виступи учнів старших класів мають пов'язуватися з пізнанням свого власного духу, самого себе, з вдосконаленням своєї моральності: «Як треба жити людині, щоб відчутти в собі Божу любов і отримати його прощення?», «Як сповнитися Святим духом?». Прокоментуйте вислів: «Правда і кривда. Правда захищає добро, кривда - зло. Боротьба правди і кривди є вічним процесом, а звідси існує вічно непримиренна ворожість між людьми. Злість довкола облягла все суспільне й особисте життя». Що ви думаєте з цього приводу? Чи є вихід з тієї екстремальної моральної ситуації, в якій опинилося людство сьогодні? Хто в дійсності керує світом сьогодні? Чи є надія на спасіння душі? Що таке надія за християнським вченням?

- у школярів важливо розвивати благодійницьку активність, розширювати сферу діяльності юних добротворців і меценатів, сестер милосердя, збільшувати сітку недільних шкіл і духовних хорів, музично-хорових колективів, організовуючи їх роботу за змістом біблійної і церковної тематики, виходячи з реальних умов і місцевих можливостей.